

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ

YIL : 1

SAYI : 2 CİLT : I.

TEMMUZ - AĞUSTOS 1964

EDEBİYAT

SANAT

FOLKLOR

TARİH

COĞRAFYA

AKTÜALİTE

Başnur Matbaası - Ankara

1 9 6 4

İÇİNDEKİLER

Esir Milletler Haftası ve Kuzey Kafkasya	Kafkasya
Büyük Göç	İzzet AYDEMİR
İstanbul'a (Şiir)	Kemal İŞİK
Kafkasya ve Kafkasyalılar Hakkında	İsmet KALIGAY
Prof. Aytek Namıtok	Dr. Vahî GÜŞAR
Kuzey Kafkasyanın Coğrafi Durumunu	ŞAPŞUÇ
Çerkes Adetleri	SETENAY
Kazanoko Jabagi	ADİGE
Sıklıgan Yedig	Kadir NATHO
Kuzey Kafkasya - Rusya Mücadelesi	İzzet AYDEMİR
Öküzlerin Hikâyesi	ELBRUZ
Ramazân Traho	H.
Kuzey Kafkasyada Yaşayanlar ve Dilleri	Yıldız Okyay TLİFLİ
Unutamayacağımız Günler	★ ★ ★
Taras Shevechenko	k.
Aktüalite	★ ★ ★

K A F K A S Y A

İKİ AYDA BİR ÇIKAR
KÜLTÜREL DERGİ

YIL : I SAYI : 2 CİLT : I TEMMUZ - AĞUSTOS 1964

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü

İZZET AYDEMİR

Teknik İşler :

BAYRAM HERGÜNER

Yönetim Merkezi :

Kurtuluş Cevher Sokak No. : 8/C

Ankara

Her çeşit yazısına ve abone adresi:

Yeni Mahalle Muhaç Sok. No. : 9

Ankara

★

Dizildiği ve basıldığı yer :

BAŞNUR MATBAASI

★

ABONE TARİFESİ :

Yıllık Abonesi : 12 T.L.

Yabancı Memlekeler : 24 T.L.

★

Gönderilen yazılar ve resimler
basılınsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazılar-
da gerekli düzeltmeleri yapmaya
yetkilidir.

Dergide basılan tercime yazılardan
doğacak her türlü sorumluluk
gevirane altır.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak
gösterilmek şartıyla başka yerde
yayınlanabilir.

Esir Milletler Haftası ve Kuzey Kafkasya

Temmuz ayının üçüncü haftası
«Esir Milletler» Haftasıdır. Esir
Milletler Haftası ilk defa 1959 yı-
lında Amerika Cumhuriyet Başkanı
Eisenhower'in Amerikan senatosu-
na sunduğu bir karar sureti ile ka-
bul edilmiştir. Bu karar suretinde
esir milletler haftasının gerekçesi
şöyle izah olmuştur: «Yer yüzün-
de tek bir esir millet kalmayınca
kadar onların haklarını savunmak
için Temmuz ayının üçüncü haftası
esir milletler haftası olarak kutla-
nacaktır.»

Ve o tarihten itibaren her yıl
Temmuzun üçüncü haftası Ameri-
kada ve hür dünyada esir milletler
haftası olarak kutlanmaktadır. Esir
milletler gurubuna Kuzey Kafkas-
ya da dahildir. O Kuzey Kafkasya
ki hürriyet ve bağımsızlığı yolunda
bütün milletlerden çok kan dökmüş,
mücadele etmiştir. O, nun bu kutsal
savaşı hala da devam edelmekte-
dir. Birçok yazar ve ilim adamları-
nın da belirttiği gibi zulüm ve esa-
retin ebediyen devam etmesine im-
kân yoktur. Tarihi zamanla millette-

BÜYÜK GÖÇ

1864 — 1964

Yazan : İzzet AYDEMİR

rin bağımsızlıklarına kavuştuklarını, istihdat ve zulum idarelerinin göktüğünü göstermiştir. Bu gün bunun pekçok misalleri gözlerimizin önündedir. Bütün esir milletler gibi Kuzey Kafkasyanın da bugün bağımsızlığına kavuşacağına inancımız sarsılmamalıdır. Çünkü bugün bütün dünyada esir milletlere mensup teşkilatlar, hür dünyanın ve büyük devletlerin yardımıyla vatanlarının bağımsızlığı için bütün güçleriyle çalışmakta, haklı davalarını herkeşe duyurmaktadırlar. Rus mahkûmu adı verilen gurbata dahil Kuzey Kafkasya da aynı gayeyle Almanyanın Münih şehrinde bir milli merkez meydana getirmiştir. Kuzey Kafkasya millî merkezi adı altında faaliyet gösteren bu teşkilât diğer taraftan «Azarbaycan, Ermenistan, Belorusya, Kıırım, Gürcistan, İdi-Ural, Kuzey Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna»nın dahil olduğu ve merkezi Paris'te bulunan (Paris Bloc) una bağlıdır. Ayrıca Kuzey Kafkasya Millî merkeziyle işbirliği yapan çeşitli teşekküller mevcuttur. Bunlar arasında Avrupada, Amerikada ve Arap memleketlerinde milli merkeze işbirliği yapan Kuzey Kafkasya teşekküllerinin küçümsemeyecek gayretleri vardır. Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalı yazar ve bunların mensup oldukları yayın organlarının da, çeşitli cereyanlar dışında ve şahsi çıkarlarını düşünün kimselerden uzak, millî dâvaya sarılmaları gerekir. Bugün Kuzey Kafkasyanın bağımsızlık davasının ana hatları artık bellidir.

KAFKASYA

25 Mayıs 1864... Kuzey Kafkas-

yada Kbaada, da Kuzey Kafkasyalılarla Ruslar arasında süregelen ölümlü, kalın savaşın sonu alınmak üzereydi. Akacak bir damla kanları, eli silah tutacak bir tek erkekleri kalmayan Kuzey Kafkasyalıların son olarak kadın ve çocukları da kılıktan geçiriliyordu. Bu kanlı savaşlara sahne olan Aşıpso deresinin akışı bugün her zamankinden farklı. Suyu daha güz, rengi de kıpkırmızı. Derenin etrafında süngülerle delik, deşik edilmiş kadın ve çocukların cesetlerinin göklüğü gözden kaçmıyor. Bu vahşet karşısında en zalim kalplerin bile sızlamamasına imkân olabilmir mi? İnsan elinde olmayarak Prens Çiçyanof'un geçmişte bu anı büyük bir ihtirasla özleğin şu sözlerini hatırlatıyor: «Kanım kazanda kaynar gibi kayıyor ve bütün organlarım top-raklarınıza kanınızla içirmek için şiddetli bir arzuya titriyor. Emrin gereğince süngüleri, güllerini ve kanınızın seller gibi akışını bekleyiniz. Topraklarınızdan akan ırmaklarda, bulanık su yerine ailelerinizin kanıyla boyanan kızıl su akacaktır.» (1)

Ve 2 Haziran 1864... Çarlık Rusyası kazandığı bu büyük zaferi

(1) bir buçuk milyona yakın Çerkesi ana vatanlarından sürüp Osmanlı İmparatorluğunun topraklarına yollamak suretiyle kutlamağa hazırlanıyor. Kararnameleri emirler, emirleri de süngü ve dipçikler takip ediyor. Dağlara çıkıp yeniden silaha sarılmalar, her türlü uzlaşma teklifleri hiçbir şey fayda vermiyor; bilakis şiddet tedbirleri artırılıyor. Kuzey Kafkasyalıların ana vatanlarını terk etmemek hususundaki son cabaları 10 Ağustos 1864 tarihinde genel vali bildirişiyse boşa gidiyor: «Bütün Çerkesler bir ay içerisinde ya Kafkasya'yı terkedecekler, yahut ta harp esiri olarak Rusyanın genişli bölgelerine sürgün edileceklerdir.» (2)

.....

Kuzey Kafkasyanın Karadeniz kıyıları bir ana baba günüdür. Çoğunluğu kadın ve küçük çocukların teşkil ettiği binlerce insan artık bu cennet vatani terkemek üzere sahillerde toplanmıştır. Tarih boyunca Kuzey Kafkasyalılara düşmanlıktan ve Ruslara da kölelikten vazgeçmeyen Kazaklar burada da karakterlerini göstermiş Çerkeslerin bıraktığı köyleri yağma ile sürgün edilen zavallı halka saldırmaktan geri kalmamışlardır. İşte güzelim Kafkasya bosaltılarak yerlerini bu çekirge sürüleri almıştır. Birbirini ardı sıra sahillerde toplanan halkı götürececek gemiler bir türlü gelmemiş, erken başlayan soğuklar, açlık ve tifüs gibi salgın hastalıklar kitle halinde ölümlere sebep olmuştur. Birbirlerini yitiren, çektikleri acıya dayanamıyarak aklını oynatan ve

intihar eden pekçok zavallıya rastlanmıştır. Bir Rus yazarı olan A.P. Berje açlık havada, kuru yerde yatan ölmüş bir Çerkes kadınının şu trajik halini anlatır: «Çerkes kadınının iki çocuğundan birisi ölmek üzere çırpınırken bir diğeri de hayata çoktan gözlemlerini yummuş olan annesinin memesinden boğyere süt emmeğe çalışmaktadır.»

İrili ufaklı çürük, çarık teknelere Kafkasya'yı terkeden bu zavallı insanlar son nefeslerine kadar vatanlarını unutmamış ve vatanın dağları, nehirleri ovaları ve vadilerini onların Gubze (3) lerinin özünü teşkil etmiştir. Bunlar arasından bazıları halen şiir halinde nakledilmektedir: «Bizim sevgili Kuban'ımız artık bizim talihsiz analarımızın göz yaşısı olarak akacaktır.»

«Ey güzel vatan, bundan sonra senin şirin vadilerini doйдuracak olan sisler alelade bir duman değil, vatan evlatlarının oralarda döktükleri kanlarının bulharı olacaktır.»

«Ey, şimdiki kadar şan ve şerefimizi, vatanımızın ve dünyanın dört bucağına götürüp, dağıtmış olan rüzgârlarımız, feryat ve fışınlarımızı, artık sana terk ve emanet ediyoruz. Bu fışınlarımızla sen ormanlarımızı, dağlarımızı, vadilerimizi her zaman inletip ağlatacaksınız.» (4)

İşte gözlerinde akitacak bir damla göş yaş kalmayan, fakat dudaklarından yaşlı gibzelelerin hiç eksik olmadığı bu biçareler Anadolu'nun Karadeniz kıyılarına yük boşaltır gibi dökülmüşlerdir. Res-

boyundurduğuna girmekle her zaman Osmanlılara bir destek vazifesi gören bu bölge ortadan kalkmış ve Ruslar Türkiyeyle sınır komşusu olmuşlardır.

Bütün bunlara rağmen Kuzey Kafkasyalılar bu göç'ün kendilerinin bıraktığı büyük acıyı unutmamış, kalplerinde kutsal vatan ateşi hiç-bir zaman sönmemiştir. Fetihrey'in deyimıyla «sömegen ümit» Kafkaslıların kalbinde ebediyen parlayacaktır. O Kafkasyalı ki sonradan vatan hasretine dayanamıyarak Kafkasyaya giden soydaşlarının arasından «Ne olur dönersen bize bir avuç vatan toprağı getir, yadellerde ölürlen mezarımızda bir parça Kafkas toprağı bulunsun» (8) diye yalvarmıştır.

Göç sırasında binlerce soydaşını kefenisiz toprağa gömen, ağıltan otları yiyen biri yaşlı, diyeri ihtiyar iki göçmenden gençi, ihtiyardan yolun kısalması ve iztiraplarının birerazcık olsun azalması için birşeyler anlatmasını rica eder. İhtiyarın gençe verdiği cevap şudur:

«Ben okumanın ne olduğunu çoktan unuttum. Beni terkettiğim vatanın ve doğma dağlarımın anılatı kovalıyor. Başımızı zorla alıp kaçık. Ah vatan, Ah sevgili ülke!» ve kanlı göz yaşlarını tutamıyarak yeniden ağlamaya başladı. (9)

Ve güzelim Kafkasya işte bu şartlar içerisinde terk edildi. Edip Lermentof hicretin sebebini şu sözleriyle açıklar: «Bunlar neden yurtlarını ve babalarının mezarlarını terk ediyorlar? Düşman kuvvetinin zoru ile mi? Hayır! Düşman kuvvet-

lerinin getirdiği esaret zincirinin korkusuydu.»

Şu anda bu acı olayın yitirilmiş yıldönümüdür. Fakat Kafkaslıların ne göç'ü sona ermiş, ne de iztirapları azalmıştır. Büyük göç hala devam etmektedir. Aclarımızın dinmesine de inkân yoktur. Nasıl dîn-sin ki atalarımızdan yitmişlerce insan kefenisiz gömülmüş, aziz şehitlerimizin mezarları humharca çiğnenmiştir

Biz Kuzey Kafkaslıların torunları, geçmiş olayları unutmaya, kimseyi affetmeye, ejdahlarımızın intikamını almamadan rahat yitizi görmeğe hakkımız yok, ama hiç yok! Bunu hiçbir zaman aklımızdan çikarmıyacağız...

(1) Prens Çiçiyano: Kafkasya valisi bulunduğu tarihlerde yazdığı bir mektuptan parçalar. (4 Nisan 1804)

(2) Grandük Mişel: Çarın kardeşi, Kafkasya ya tayın olunan çar naibi.

(3) Gıboze: Çerkeslerin hızlınlı halk şarkıları, ağıt.

(4) Tarihte Kafkasya, sayfa 526.

(5) General Musa Kunduk'un hatıraları: Yeni Kafkas dergisi sayı 1-20.

(6) Muhammed Elmin: Şamii'den sonra idareyi ele alan büyük lider.

(7) Mansurati Temirbolat: 1845-

1898 yılları arasında yaşayan ve Musa paşayla Türkiyeye göç eden gerkes şairi. Asetindir.

(8) Mansurati Temirbolat'ın yazılarından.

(9) Mansurati Temirbolat'ın yazılarından.

Siz

İSTANBUL'A

«MULTECİLERİN ŞARKISI»

Anzur oğlu son hazırlıkları tamamlamakta,
Ve durmadan haberler taşımakta,
Eyvahlar olsun vatanı terk ediyoruz.

Çeviten: Kemal İŞİK

Nalgıc konsolosu pasaportumuzu veriyor,
Onlar bizi vatanımızdan sürerken, kalplerimiz parçalanıyor,
Eyvahlar olsun, vatani terk ediyoruz.

İşte göründü sabah treni,
Bir halka olduk, ağlaşıyoruz,
Eyvahlar olsun, vatani terk ediyoruz.

İpek mendillerimizi sallıyor rüzgâr,
Bizleri birleştirten bir tanrımız var.
Eyvahlar olsun, vatandan sürülüyoruz.

Karadenizin dalgaları sallıyor teknemizi,
Ve Hacı Şavi dikkatle izliyor bizi,
Eyvahlar olsun, vatani terk ediyoruz.

Güzel Belkis durmuş, rüzgâra sesleniyor,
Akrobalarımız seslenince bizleri bulamıyor,
Eyvahlar olsun, vatani yitiriyoruz.

Konsolosun kırmızı bıyıkları var,
Çocuklarımıza bakınca kalbimiz kan ağlar,
Eyvahlar olsun, vatani terk ediyoruz.

Eizi vatandan kovanlar.
Lânet okuyor size dağlar.
Eyvahlar olsun, kalplerimiz kırık, vatani terk ediyoruz.

Kurşuni caketim geliyor bana kısa,
Bu işi yapanların da etsin ömrünü tanrı kısa,
Eyvahlar olsun nekadard talihsiziz.

Kafkasya ve Kafkasyalılar Hakkında...

I
İngilizceden Çe:
İsmet KALGAY

ESER VE YAZARI HAKKINDA

«CENNETİN KILIÇLARI» (*) adıyla isimlendirileceğimiz kitabın yazarı LESLEY BLANCH aslında ressamdı. Gazetecilik yoluyla yazı hayatına ahıldı. İnce sezimleri ve işleyen mantığı ile tanınarak uzun süre, Amerikan ve İngiliz basınında makaleci, dram ve kitap eleştirmeni olarak çalıştı. Daha sonra VOGUE gibi tıraji yüksek bir derginin yayın müdürlüğüne getirilen kadın yazar, bu arada KALP OYUNLARI ve ASKIN VAHŞİ SAHİLLERİ adlı romanlarını yayınladı. Halen Fransız yazarı Roman Gary ile evlidir.

Son kitabı «CENNETİN KILIÇLARI» MANSUR ile başlayıp ŞAMİL ile biten KUZEY KAFKASYA İSTİKLÂL SAVASLARINI bir bütün olarak ele alır. Bu eser kuru bir tarih ağzı ile değil, edebî bir üslupla yazılmış, olaylar doğuş tarzına göre renklendirilmiştir. Sosyal ortam tarihi şartlar, ve inançlar gibi çok tesirli unsurlar için geniş bir sınırla çizilmiştir, bunun için gerçek karakter portreleri ve haye canlı sahnelerle doldurulmuştur. Lesley Blanch, bu konuyla ilgili geniş kültürüne ŞAMİL ailesinden edindiği gerçekleri, Vorontsov ve Barabinski gibi o devrin ünlü generallerinin savaş anlamlarından edindiği intibaları da ilâve ederek sert bir yapı meydana getiriyor. Sonra bunu, Lermontov, Tolstoy Alexander Dumas ve Turgeni-ev'in ölüncüye kadar kalplerinde yaşadıkları Kafkas Hasretini ve yumuşatmaya çalışıyor. Kısacası Cennetin Kılıçları, daha evvel yazılan ve söylenenlerin bir birleşimi oluyor. Bu haldeki eser, o günün diliyle bu günün mesline sesleniyor. Kafkas-Rus savaşlarının bütün görüşlerini tarafsız bir görüşle açıklıyor. Müridim adı verilen idari ve askeri teşkilata hakim dini düşünüş üzerinde duruyor; Kafkaslara mahsus ve örneğini vahşi güzelliklerin birbiri kovaladığı ihtiyar muhtesem dağlar ile geçişli iklimlerin hüküm sürdüğü derin vadilerden alanleri ve ideal bir toplum hayatını savunuyor. Ayrıca ülkemin politik, askeri ve iktisadi önemini belirtmeye çalışıyor. Komşu devletlerin içinde bulunduğu güç durumları açıklararak yazdıklarını sağlan temellere istinat ettiriyor.

Ve en sonunda UYUYAN BİR AVRUPA, BÜYÜYEN RUSYADAN bahsediyor. Yazarın, Rusya gezilerinde edindiği yanlış bilgiler, hristiyan kitlelerin kabul ettirdiği hususlar haric, eser meraklılar için çok enteresandır.

Biz okuyucularımıza eserin pek az kısmını, eseri tanıtmak amacıyla sunuyorum. Daha detaylı bilgi edinmek için okuyucularımıza eserin tümünü okumaları tavsiyesinde bulunacağız.

I Know how to use the dagger Was çabası idi. Kafkaslılar için eskiden corn in Caucasus.

«Kama kullanımını bilirim Çünkü yaşadılar, kamaları ile öldüler. In Kafkaslarda doğdum.»

Alexander PUŞKIN tikamı, inançları; şiddet, iklimleri Kafkasyalılar hançerleri için oldu. Cenk için doğduklarına inanır.

aşk şifreleri yazdılar, Sevgiliye sesleler, onu, ananevi yarış sayarlarıdır gibi; cenge gütiler, randevuya Bu defa, koca Kafkaslar; taşı, gider gibi. Savaş; bu eşsiz yigitler toprağı, herşeyi ile yarışacaktı. Ya için bütün bir ömrü dolduran hayat ölecek ya da yaşayacaktı.

(*) The Sabres of paradise.

AHULGO SAVVAŞI

1837 yılında Kuzey Kafkasya'nın AHULGO Kalesi (1) Rus ordusu tarafından kuşatılmıştı. Sayıca çok üstün devrin en modern silâh ve araçları ile donatılmış saldırganlar, silahlarının namlularını vatan uğrunda ölmegi şeref sayan insanların hürriyetlerine gevirmişlerdi. Bunlar beyaz medeniyet ülkesinin sakinleri, hürriyet ve hakların gerçek savunucuları KAFKAS DAĞLILARI idi. Ta ezeldenberi karşılaştıkları bütün güçlükleri yenmişler istila niyeti ile vatan sınırlarını asan her kuvveti geri dönmek zorunluğunda bırakmışlardı. Muzaffer orduların komutanları, devrin en büyük hükümdarları bile mağlubiyet acısını burrada tatmışlardı. Kafkasın derin vadileri, istila aşkı ile çırpınan kötü niyetli ölümlük gürkuru oluyordu. Mücadelenin başladığı günden itibaren, kanları ile yazdıkları tarihe bir sayfa daha ilâve edeceklerdi. Tehlike çanı bu seferde Ahulgo, dağalıyor, bir avuç kahraman mevcuttu maddi ve manevi güçleriyle savaş sahnesine çıkıyorlardı: Kadınlar, erkekler ile yanyana döğüşüyorlardı. Halk mahzun ve her türlü yarımdan yoksundu. Bütün silahları bellerindeki kamaları, ellerindeki kılıçları ve kalplerinde pekleşen imanları idi. Belirli sayıda tüfek ve cephaneleri vardı. Çetin bir savaş başlanmış, top sesleri, barut kokusu ve hücum nağraları ortalığı kıyamet gününe çevirmişti. Halk canla, başla çalışıyor, devamlı olarak tak-

viye alan düşmanın her hücumunu püskürtüyordu. Atılan kurşunlar hiç şaşmadan yerini buluyor, herbiri bir Rusu saf dışı ediyordu, Çelik ile iman çarpışıyor, İkinci birinciye dire getiriyordu.

Cephanesi biten Ahulgolular taşlarla saldırganları bombalıyor, taş da kalmayınca kendileri bomba olup düşmanın üzerinde patlıyorlardı. Erkekleri de tüketmişti, şimdi devleşmek sırası kadınlara gelmişti. Önemli olan saldırganları durdurmak. Ellerinde silâh olarak sadece çocukları kalmıştı. Onları Rus süngüleri üzerine hızla fırlatıyor, sanki canlı füzeler gibi... Arkasından kendileri atılıyor, «biz Amazonların kendisiziz» diyorlardı. Düşman yine şaşırmış Ahulgo ona cehennem olmuştu. İŞTE ŞİDDET İKLİMİ... İŞTE DAĞLILARIN KORRUKUNÇ VE ÇILGIN MUKAVE-METİ...

Düşmanın kesik baş ve elleri Kafkaslarda her zaman para olarak geçer ve en büyük gainmet sayılırdı. Bir Tuşın (2) kızının dramı homası bu zâfer armağanının miktarına göre hesap edilirdi. Atın eğer kayışlarına asılı kol ve bacakların sayısı en çok olan Dağı deifikanlı tıltbar görüy, cesurluk vâstını kazanırdı. Sağ eller önemliydi, sol elin varlığı pek dikkate çekmezdi. Bunlardan birinin kaybol Kafkaslıyı düşmanla çarpışmaktan alıkoyamazdı.

Bir Çegen kabile reisi oğlunu kanlar içerisinde ölü bulduğu zaman onun vücudunu almış parçaya ayırarak, bu parçaları dağlarda

ve vadilerde yaşayan akrabada ve tabasına dağıttı. Bu oğlunun intikâmının alınması demekti. Ava çikan her atlı bir başla dönmüş, düşman işlediği suçun cezasını fazlasıyla ödemişti.

KAN DAVASI : Genelikle kan davası üç veya dört nesil boyunca koğuşturulur ve bir aileyi son ferdiye kadar öldürmek suretiyle öğalmırdı. Aralarında intikâmı gaye edinecek biri bulunmayan aile yoksul sayılır, onlara sadece zavallı, aciz gözüyle bakılırdı. Çünkü bu ülkede ölüme ancak düşmana verilen bir ceza idi. Bir soydaşı ve bilhassa çici silah tutan birisini öldürmek onların mensup oldukları topluma ihanet sayılır ve aynen karşılık verilmesi gerekirdi.

İntikâm ve şiddet; işte Kafkasın karanlık tarihi boyunca içinde beslediği duygu. Saldırgan Rus ordusunun Asya ve yakın doğu ülkelerini ele geçirerek doğuya doğru yürüdüğü 19. cu asrın ilk yarısında son haddini buluyor. Karşılaştığı sert direnme, düşünme bu işin gücü; sıcaık denizlere inme hevesinin hayal olduğunu hatırlatıyor. Bütün dağıtkabiller bir başbuğun liderliği altında birleşerek, vatan yüzeyinin her karışım korumaya azimli korung bir kuvvet haline geliyor. Avar Samil, dini ve askeri Lider 1834 yılında, kılıçların gölgesinde, gök gürlemesini andıran alkışlarla sahneye çıkıyor. Bütün gözler ve gönüller orada; Lider'in sonsuz kişiliğinde kurtarıcılık vasfının en dehdabeli örnekleri görülmüyor. Artık dâva yoluna girecek, karanlıklara gömülmeli Kafkas tarihini ışık yüzü görecektir.

Siyah sancağının altında toplanan, aynı duygu ve düşüncece binlerce insanın önderi olarak, ezeli dostu dağların gölgesinde yeni bir efsane yaratmağa hazırlanıyor... **İSTİK-LAL MÜCADELESİ...** Yer, yer yükseisen vahşi dağlar; dimmek bilmeyen rüzgârın uluduğu, diğinde sessizliğe meydan okuyan kudurmuş sellerin çağladığı dar ve derin boğazlar; etrafı dik uçurumlarla çevrili yalçın kayalıklar ve üzerlerinde kartal yavrularına benzeyen tahkim edilmiş dağ köyleri. Birçok istilâcılara mezar olmuş geçitler ve bunları gözetmeğe mahsus savaşı kuleleri... Bursa, **ŞAMİL'in VATANI.**

Yalnız Kafkas — Yalnız Şamilin azim ve iradesi — Rusiara karadan Hindistan yolunu kapamış, onların doğuya doğru genişliyerek, büyük bir sömürge imparatorluğu kurmak yolundaki geleneksel politikalarını suya düşürmüştür. Orduların doğu yönünde katetikleri hermil, eie geçirdikleri her köy, kurdıkları her Kazak sınır karakolu, Avrupalılarca endişeyle izleniyor, ama ileriyi gören etkili tedbirler almaktan kaçınılıyordu.

Baron Meyerdrof'un, Çar I. Nikola'nın sözcüsü olarak, «Rusyanın batı Asyada kalacağını, daha ileriyegitiriyeceğini» söylemesi, belirli bir zaman için Avrupalıların yatıştırmış ve uyutmuştu. Fakat arkasından Kontes Nesselrode, Rus devlet adamının karısı, gelecek nesiller ve diğer kitaiardan bahseden yazısında Rus politikasının ana hatlarını çiziyor, dünya çapında istilâ hareketına geçişin tüzümünü üzerinde duruyordu. «Avrupa, Rusyanın büyük bir kuvvet olma yolunda güthüğü poli-

1837 - 1839 yıllarında Kuzey Kafkasya'da hayat (J. Stamias Bet'in Tablosu)

tikayı kaba bulmakta ve ona isnamamaktadır» anlamına gelen beyanını ile ilgili devletleri toleranslı olmağa davet ediyordu.

Şamili devri baştan sona kadar savaş sahneleri ile doludur. Hazreti Muhammedin kanunlarını yendi den ihya ederek kurduğu dini nizam (Mihridizm) sayesinde bütün dağıtkabilleri birleştirmiş, millî varlıklarını tehdit eden Rus emperyalizmine karşı çüüm, kalın savaşına girmiştir. Avrupalının politik ve ekonomik yönden sarsıntılar geçirdiği 3 günlerde, Rusların Asya politikalarına müdahale olunamamış, ona âdeta doğuya doğru genişleme serbestisi tanımıştı. Bu diplomasi anlayışın darlığından faydalanan Çar, Rus cımayan komşu ülkeleri birer, birer yutmuş, en azından Asya hö-

kimiyeti için bütün gücünü seferber etmiştir. Sıra KAI KASYA'dadır... Gelecek tehlikenin büyüklüğü karşısında şeyhin derin görüşü batılılar nezdinde itibar görmüyor. Bir avuç Dağılı önderlerinin izinde, kendi varlık ve benliklerinin derinliğine inerek tarihe **KUTSAL SAVAŞ** veya «**MÜRİDİZM HARPLERİ**» adı altında geçen büyük istiklal savaşını yönetecek, Napolyonu yenmesi ile öğünen şöhretli generallere «**Pes**» dedirtmektedir. Müridizm doktrinine göre: Hürriyeti ve Tanrısı için düşünenlerin kılıçları, cennetin anahtarları olacaktır.

**

1801 yılında Gürcü kiralığı, 1803 ve 1804 te de sırasıyla İnebia ve Mingreliha (3) savaşı Rusyaya ihlak olundu (4). Fakat Kuzeyde, Dağıstan dağlarında, sonradan 1861

Yılına kadar sürecektir olan korkunç bir savaş sekinde gelse, sert bir mukavemle karşılasıldı. Bu seferler, yani Mürîd savaşları ismini, Şamî'nin din ordusuna bağlı müslüman muhariplerden aldı. Er olarak savaşan dervişlere MÜRİD, liderlerine de NAİP veya MÜRŞİD adı verildi. Hiç bir Naib canlı olarak esir alınmadı.

Saldırılan Ruslar, güneş gar ordularının muazzam savaş gücü; büyük bir duvar gibi iki dünyayı (Müslüman - Hıristiyan) birbirinden ayıran Kafkas dağlarının başı göklerle yükselen ak sağlı tepeleri önünde, sıfıra inmişti. Efsaneleşen kahraman İbriyar dağlar, sahneye bu çıkışlarında da tarihe ayrı bir görüntü, armağan edeceklere. Çok eskidenberi Kafkaslar, renkli bir şark rüyası olarak dimağlarda işlenmiş, hâziralarda en tantanalı yeri işgal etmişti.

KOLCIS (5) «altın yünler memleketi», serin ilham rüzgârları ile uyanan şifalı sabahlar ülkesi, bezikli ve kıvalı ayaklarında Asyanın altın yükü tozlarını sürtüren Şemakna dansörlerinin kıvrık dansları ile kucaklaşan baktır şark dınyası. Fakat serap bu sefer kan yağmuru ile sulanacak, gazap nidaları ile çınlayacaktır. Burada altın yerini gellik, aşkın yerini nefret almaktadır.

Dağlar üç sesin yankısı ile dolup taşıyordu: Halkı savaşa çağırın trampet sesi veya Çeçen dansının hırçın bestesi, kayalık, dar boğazları süpüren keskin rüzgârın uğultusu

ve bir çobanın çaldığı flütünün yalın nâğmesi.

İşte Kafkaslar ondokuzuncu asrın ilk yarısında bu havayı yaşadı. Her yerde inat ve ısrar; tropik doğu topraklarında başıboş gezen keplerin, yalın yaylalar üstünde süzülerek uçan kartallar, dalgalı vertimli ovalara gururla bakan müreffet dağlar. Beyaz dağlar, kara dağlar; «geceleri bir yarasanın karnat gürçüğü gündüzün için için ağlayan yârlar». AOU'ları Yalnız muhariplerin barındığı, göğsünü şipercin yiğitlerin savaş şarklarını söyleyerek üzerinden dört nala hıulma geçtikleri tahkım edilmiş dağ köyleri. Aoul kelimesi, başka bir deyimle düşünan için; sessizliği bozran, acı akıbeti bildiren zil sesi gibi uğursuz ve ürpertiçil idi. Etraf insan ayağı değmemiş, sadece dinmek bilmeyen rüzgârların kudururcasına estiği, çorak bölgelerle çevrili idi. Hiç bir zaman katırların tirmanmadığı uğursuz kayalıklar, (Devamı var)

1 — AHU'GO : Dağınlar; Ruslar arasında en kanlı savaşların yapıldığı bir yer ki tarihte meşhurdur.

2 — TUŞİN : Çeçenlerin Hıristiyan olan bir boyu.

3 — İmetta ve Mingrelia: Gürcistanla kuzey Kafkasya'nın Karadeniz kısmına düşen yerler.

4 — İnhak Gürcülerin Rusları davet etmeleryle vukubuldu.

5 — Yunan mitolojisinde Kafkasya hakkında yazılanlardan.

PROFESÖR AYTEK NAMİTOK
1892 - 1963

Yazan :

Dr. Vasî GÜSAR

Kuzey Kafkasya, ünlü ilim ve siyaset adamı, Münih'te Sovyetler Birliğinin Öğrenme Enstitüsünün asıl üye ve eski mensubu yurtsever Profesör Aytek Namitok 26 Temmuz 1963 te 71 yaşında iken geçirdiği (Miyokard infarktüsü) ten kaldırdığı Haydarpaşa Nümunne Hastanesinde hayata gözlerini yumdu. Karaca Ahmet mezarlığına gömüldü.

Profesör Namitok, Kuzey Kafkasya'nın Kuban muntkasında ve şimdiki (Adige muhtar eyaleti) nin PANJUKAY köyünde 2 Ocak 1892 tarihinde doğmuştur. Babası Ali Namitok adında çiftçi bir gerkeştir. Aytek ilk tahsilini köyünde, orta

tansini Stavropol lisesinde yapmış ve altın madalya ile liseyi bitirmiş, 1916 da Petersburg Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuş ve Petersburg barosuna kaydolmuştur. 1917 inkilâbında Petersburg'da «Birleşmiş Kafkasya Dağları Birliği» nin münessihli olarak Petersburg'da kalıyor ve geçici hükümetin Halk Eğitimi Bakanlığına bağlı şura üyesi ve şuranın gayri Rus (Rus olmayan) okulların işlerini idare eden komisyonun temsilcisi olmakla beraber aynı zamanda bütün Rusya Kurucu Mecisi yanında Anayasa hazırlama komisyonu üyesi oluyor

ve üyesi bulunduğu Demokratiik Birlik tarafından Rusya Cumhuriyeti Meclisi (Parlamento) ne seçiliyor.

Rusya'daki ihtilal ve inkılâp ile Çar hükümeti devriline Kafkas milletleri de mukadderatlarını kendilerine almağı ve istiklâllerine kavunmağı düşündüler ve teşebbüse geçtiler. Fakat Çar taraftarları Rus generali Kornilof, inkılâbın başı Kerenski hükümetini devirmek amacıyla götürmüş ve Petersburg (Petersburg) yakınlarında bulunan **Kuzey Kafkas** süvari tümenini Petersburg üzerine yönelmek istemişti. Bu durumu sezen milliyetçi Aytok Nannitok; arkadaşları Ahmet Tsalikati ile tümenin sücağı ve erleriyle temas etmek üzere tümenin bulunduğu muntkaya götürmüşler ve «Çar idaresini tekrar dönuş, Kafkas için ölümlü d. 1933» olduğunu bildirmişler, görüşmeler, anlaşarak tümenin irticacı harekete aler olmasına mâni olmuşlardı. Desteksiz kalan Kornilof; Kerenski birlikleri öntünden Kağmağa mecbur olmuştu. Daha sonra bu Kafkas tümeni Kuzey Kafkasa gçmiş ve Kuzey Kafkas hükümetinin kuruluşunda ordunun karvotlu bir birliği olmuştu.

1917 de Eusyada Bolşevik anarşisi başlarken A. Nannitok; Petersburg tek ile geniş siyasi faaliyetlere giriştiği Kuzey Kafkasaya dönuşüyor ve 1918 de «DAĞLI KUZNEY KAFKASYA» hükümetinin temsilcisi olarak Çerkeslerin çok yaşadığı Kuban tâyin ediliyor. Kuban meclisinin ve Kuban Hükümetinin hukuk işlerine bakıyor. Aynı yılda Kuban Parlamentosu onu deklarasyon üye-

si sıfatı ile Paris sulu konferansına yolluyor. Kuzey Kafkasya Bolşevikler tarafından işgal edildikten (1921) sonraya kadar Pariste kalıyor ve bu müddet içinde de Paris Sorbon Üniversitesine devam edip 1921 de onu da bitirmiş bulunuyor.

Aytok Nannitok 1921 - 1922 yıllarında Prag (Çekoslovakya) da kalıyor. 1922 sonlarında Türkiye'ye geçerek Mayıs 1924 e kadar Türkiye'de kaldıktan sonra tekrar Parise dönuşüyor. 1942 yılına kadar Pariste yaşayan A. Nannitok başta Kafkasya ve Çerkes tarihi, Çerkeslerin etnolojisi, dil ve folklor sahasında ilmi araştırmalarda bulunuyor, Paris kitaplıklarını birer birer doluyor, tefkiklerini iletliyor.

Profesör A. Nannitok 1936 dan beri «Societe de Linguistique à la Sorbonne» üyesi ve «Societe d'Études Mediterranéennes» kurucularından idi. Bulletin de la societe de Linguistique à la Sorbonne ve «Revue de l'Histoire des Religions» dergilerine yazı yazardı. Sorbonne da Profesör G. Dumnezil ile birlikte Fransa Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan «Fabliau de Tsey İbrahim» kitabını yazmış ve tefkikleri neticesinde «Çerkeslerin menşei - Origines des Circassiens» kitabının birinci cildini yayınlamıştı (1939).

İkinci Dünya Harbi esnasında Nannitok Almanya'da «Institut für Kontinental - Europäische Forschung» müessesesinin imi mensur bu olarak Kuzey Kafkasya tarihi üzerinde çalışıyordu. Harpten sonra Almanya'da teşekkül eden Mülman komitesi reisliğine seçilen Nannitok; bu ağır devirde, Fransa-

da ve Batı Avrupalının diğer memlekelerinde muhtelif elçiliklerle temas geçerek yurtdaşlarını Kafkasya müslüman ve hristiyanlarına büyük hizmetlerde bulunmuş, 1949 da yurtdaşları ile birlikte Türkiye'ye göç etmişti.

Türkiye'ye çekilen Nannitok; zevcesi Hayriye Melek Khunuc'un Manyasın Tepecik köyünde muhtelif dillerdeki imi kitapları ile başbaşa vererek tefkiklerde bulunur ve yayınladığı Çerkeslerin menşei kitabının ikinci cildini tamamlamağı çalışırdı. Nannitok, muhaceret devrindeki bu imi - pedagojik çalışmalarını yanında arassız siyasi faaliyetlerde de bulunuyor. 1950 - 1963 aralarında Münih'te Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü ile committee of the League for the Liberation of the Peoples of the USSR (Paris Block) e üye oluyor, muhaberelelerde bulunuyor. Enstitünün İngilizce yayınladığı (Caucasian Review) ve (Problems) dergilerinde, ayrıca Batıda İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça ve diğer dillerde çıkan siyasi ve ilmi mecmualarda siyasi ve Çerkeslerin, Kafkasyalının dil, edebiyat ve tarihlerine dair bir çok makaleler yazardı. Kuruluşundan beri üyesi bulunduğu Mülmanheki Enstitünün Kuzey Kafkas bölünürünün reisi bulunuyordu.

Nannitok İstanbul'da Kuzey Kafkasya millî merkezinin vefatına kadar başkan idi. İmi ve siyasi faaliyetlerinde bütün enerjisini milliyetçilik aleyhtarını olan komünist diktatörlüğüne karşı mücedeleyle hasrederek Kuzey Kafkasyalıların tarihini tahrif eden Sovyet sahte-

kârlarını meydana çıkarıyordu. Biz yıldan ona 1958 de «Moskova Devlet Üniversitesi» nin özel bir seminerinde Anglo - Amerikan ve Türk ajansı dangası vurulmuştu. Halbuki hiç kimsenin ajansı değildi. Kafkaslıların tarihini, istiklâlini savunan, hak ve hakikattan ayrılmayan bir mücahit idi.

Profesör Aytok Nannitok, Kuzey Kafkas, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistandan teşekkül eden Kafkas Federasyonunun alemdarlarından. Bunu çekemeyen, bazan isilâmcı, bazan tirancı geçinen bir kaç muhteris soysuzun saldırılarına maruz kalmış, hattâ o Münih'te bir buluşuk soysuzun, karnına attığı bir ayak tekmesine rağmen vekar ve ciddiyetini muhafaza ederek gülmsemekle mukabele etmişti. Bu milliyetsiz güruhun Türkiye'de yaptıkları tezirat ve isnatlar neticesi ara sıra gittiği Münih ilmi enstitüsüne gitmesi o zamanki idare tarafından menedilmiş, hattâ birazta göz hapsine alınmıştı. Çıran ilmine, bilgisine hayran olan Enstitü onun gayubetinde yerini, kürsüsünü boş bırakmışlar, başkasını geçirmemişlerdi. Nannitok çünceye kadar bu çememezlik teziratının üzüntüsü içinde idi.

Alti dili güzelce bilen ve konuşan cesur, dürüst, temiz vatansever ilim ve siyaset adamı Nannitok'un ölümü Kuzey Kafkas için büyük bir üzüntü mevzuu olmuştu. Toprağı bol olsun.

Yazarın Notu : Merhum Aytok Nannitok'un «ÇERKESLERİN ASIL» kitabının herüz basılmayan ve

Kuzey Kafkasyanın

Coğrafi Durumu

II
Yazan : ŞAPSUĞ

(Gegen Sayıdan Devam)

KIZILAR : İspirto-Konyak fabrikası.

BEŞTAV : Likör-Votka, ayakkabı, dokuma ve yağ fabrikaları.

ŞAMİLKALE (Moheçkale) : Dokuma fabrikası.

ZEL)NÇÜK : Yün yıkama ve iç yağı fabrikaları.

ADLER : Kereste fabrikası.

NEVINNOMİSK : Yün yıkama fabrikası (K. Kafkasyanın en büyük yağ yıkama fab. dir.) Yağ hılasası fabrikası.

Bunlardan başka Dagestanska-ya ogni camn fabrikası (Rusyanın en büyük cam fabrikası) ile Mine-ralniye Vodi şişe fabrikası bunlar arasındadır.

KUZEY KAFKASYADA DE-
MİRYOLLARI : Bolşevikler Kuzey

Fransızca olan ikinci cildinin Kuzey Kafkasya Adige muhtar eyaletinin merkezi Maykop'ta bulunan kardeşi İsmail Namtok'un isteği üzerine bir sureti Paris Sorbon Üniversitesi Profesörü sayın George Dimezli tarafından Maykop'a gön-

SOSYAL HAYAT:

ÇERKES ADETLERİ

İngilizceden Çeviren : SETENAY,

ATALIK MÜESSESESİ : Çerkesler atalık müesseselerinin devamını teşvik ederlerdi. Bunkdaki mak-sat ise komşu köyler arasında kuvvetli bağlar meydana getirmek, dolayısıyla bölgenin dışmana karşı savunmasında halkı âdetâ bir aile gerçevesi içerisinde birleştirmekti. Öyle ki atalık müessesesi kurulan aileler arasında evlennmek dahi mümkün değildi. İzdıvaçta eşlerin diğer köylerden aranması şarttı. Bu sistem de diğer köyleri âdetâ bir aile gurubunda toplar, akraba köyler gurubuna sokardı. Bu sebep-ten sulu zamanlarında karşılıklı ziyarehler yapılır, savaşa ise düşmana karşı birleşik bir cephe kurulmuş olurdu. Bundan dolaydır ki atalık ve evlenme müesseseleri mil-li şuurun kuvvetlenmesinde çok büyük bir rol oynardı.

ÇOCUKLARIN YETİŞTİRİLMESİ :

Özellikle erkek çocukların gençlik çağına kadar yetiştirilmeleri annelerine aitti. Çocuklar babalarından uzak tutulur ve babanın öğ-lunü sevmesi, kucagında taşınması, onunla konuşması, hattâ birlikte yemek yemesi katıyen uygun kabul edilmezdi. Çünkü gerek baba, gerekse çğulun mertlik anlayışlarına aykırı düşün bu gibi hallerden ke-simlikle sakımaçları ve heyecanlarını yennmeleri elzemdi.

Çerkesler çocuklarına karşı sevgi ve şefkat göstermeyi yığıtlık

ve cesaretlikleriyle bağdaştırılmaz, ama bunun yanı sıra babalarına karşı hürmette asla kusur işlemezlerdi. Kafkaslıların hayatlarının özünü teşkil eden, doğruluk ve bağlılık kavramlarının çocuklarının ruhlarında geliştirilmesi annenin sorumluluğu altındaydı. Ayrıca anne çocukların eğlence ve oyunlarını yönetmelerine, cesaretili ve asil hareketlerde bulunmalarına dikkat ederdi. İyi hareketlerde çocukların takdir, kötü hareketlerde de tekdır edilmelcri usuldenli.

Erkek çocuklar gençlik çağına erişince babanın sorumluluğu altına verilir, kız çocukların eğitimi ise yine annenin eline bırakılırdı.

Günlük işler bittikten sonra gençler zamanlarını spora ve oyunlara verir, umumi parklara giderlerdi. Hattâ kızlara mahsus sporlar mevcuttur. Akşam olunca, gençlerin yemekte bulunmaları adettir. Yemekten sonra ise gerek erkek ve gerekse kızlar temiz elbiselerini giyerck müşterek toplantıların yapıldığı parti veya umumi toplantı yerlerine giderlerdi. Partilerde kendi aralarında danslar (Çerkes oyunları) yapar, şarkı söylerler veya sadece konuşarak (Muhabbet) eğlenirlerdi. Gençlerin bu eşit toplantılarının özelliği onların genel kültürlerini ve tarihi bilgilerini arttıracak nitelikte olurdu. Onlara hitabet sanatı da öğretilirdi. Hikâyeler genellikle genç erkek ve kadınları meş-hur etmek amacıyla düzenlenir ve diğerlerine iyi bir örnek ve teşvik edici mahiyet arzederdi. Toplantılarda söylenen şarkılar (Vered) in

PORTRELER:

KAZANOKO JABAGI

16... - 1722

Yazan : ADIGE

çogunlugunu vatani olan agiltlar ((Gıboze) teskil ederdi. Pek nadiren de aşk konusunda olurdu. Dans, biniçilik ve sporun önemli bir ururu adededildi. Bütün erkek ve kadınlar dansı öğrenmek zorunlugunda idiler. Bu bir eğlenceden ziyade vvaşifeydi.

ÇERKES GENÇLİĞİ

Genç erkekler giyinme sanatını, başlıca kahramanlık hikmetlerini, edebi bilgilerini ve sporları; arkadaş ve yakınlarının hayranlık ve takdirlerini kazanmak amacıyla ve tam anlamıyla öğrenmeğe gayret ederlerdi. Fakat çok kere genç erkekler arasında dürist bir rekabetin meydana gelmesinde güzel kızların rolü büyüktü. Aşağıdaki gelmek bunlara bir örnektir:

Delikanlılar arasında tertiplenen geshli yarışmalarda genç kızlar kendi el işi hediyelerini beraberlerinde bulundurlardı. Bu hediyeler yarışmalarda galip gelen seyircilerin ilgilerini çekmek ve onları memnuniyetini arttırmak amacıyla rakiplerinin açıkça ilgilendikleri kızların hediyelerini seğerdiler. Galiplerin bu açık meydan okumaları rakipleri ve onların taraftarları arasında büyük tepki yaratır ve onları heyecana sevkederdi. Bu durum mağlupların daha sonraki yarışmalar için daha çok çalışmalarına sebep olurdu. Galip gelen bir delikanlının gururunu, kendini teshir eden bir kızdan aldığı hediye kadar okşayan ne olabilir? (Devamı var)

Kafkasların kuzeye, Kuban ovalarına bakan yamaçlarında dört kardeş küçük kulübelerinde babalarının kendilerine bıraktığı yegâne mirasları biricik koyunlarıyla yalnız, fakat mutluluk içerisinde yaşıyorlardı. Koyun hepsinin ortaklaşa malları olduğundan ona çok iyi bakıyor ve çok da seviyorlardı. Öyle ki onun üzerindeki haklarını koyunun dört bacağı aralarında tak-sim etmekle koruyorlardı.

Günün birinde şımarık koyun ön bacaklarından birini incitmiş ve intinen bacak büyük bir titizlikle sarğılarla sarıvermişti. Fakat buna rağmen o yine rahat durmamış yannmakta olan ocağın etrafında gezinirken bacağındaki sarğılar tutuşuvermişti. Korku içerisinde paniğe kapılan hayvan soluğu köy harmanında almış ve koskoca harman bir saniyede tutuşup küll olmuştu. Harmanın sahibi ise haklı olarak koyunu yakalamış ve dört kardeşte mahkemeye vermişti. Mahkeme uzun sürmedi. Mahkemeni nThametesı (1) Vridade (2) sonraları tartışmalara yol açan kararını vermişti: Yaralı bacağın sebep olduğu yangın yüzünden bu bacağın sahibi cezalandırılmış ve diğer kardeşler bu işte suçsuz görülmüş-tü. Çünkü yaralı bacağı sarılı bez parçaları olmasaydı ateş harmana hiç bir zaman gelmiyecekti.

* *

Köy meydanında yaşları 7 - 12 arasında bir sürü çocuk koşmaca oynuyorlardı. Aralarında çıkan bir anlaşmazlık yüzünden tartışmalara girişmiş ve neticede gurubun en küçüğü olan 7 - 8 yaşlarındaki bir çocuğun cezalandırılmasına karar verilmişti. Çocuk bütün gücüyle kendini savunuyor ve karara itiraz ediyordu. Bütün çabaları boşa gidince de:

— Sizin kararınız da Vridade'nin kararına benziyor demişti.

Bu sırada oradan geçmekte olan Vridade çocuğun bu sözlerini işiterek ona yaklaşmıştı. Çocukla aralarında şu konuşma geçti:

— Gölüm, sen Vridade'yi tanıyor musun?

— Hayır tanımıyorum. Fakat verdiği kararın yanlış olduğunu biliyorum.

— Eğer dedi küçük. Köyün Thametesı ben olsaydım sadece yaralı bacağın sahibini cezalandırmazdım. Bu cezayı bütün kardeşlere verirdim. Gerçi yangını çıkaran yaralı bacağı sarılı olan bez parçalarıdır, ama bu yaralı bacağı harman yerine sürükleyen de diğer üç bacaktır. Bu sebeple suç ortaklaşa işlenmiştir.

Vridade bu mantıklı cevap karşısında şaşkına dönmüş etrafında toplanan kalabalığın hayret dolu bakışları arasında çocuğa:

— Gölüm, senin ismin ne? diye sormuştu.

Karşındaki kimsenin Vridade'den başka birisi olmadığını anlamakta gecikmeyen çocuk ise mahcubiyete başını önüne eğmiş ve:

— Jabagi efendim demişti. Vridade çocuğu elinden tutmuş, evine götürmüş ve biraz sonra etrafına topladığı halka:

— Bu çocuğa iyi bakın. Bir gün gelecekte bu çocuk sizlere önderlik edecektir demişti ve Vridade o aradan itibaren kocunun sebep olduğu yangın hakkındaki kararını Jabagi'nin dediği şekilde düzeltmişti.

* *

17. ci asrın sonlarında batı Adige bölgesinde dünyaya gelen Jabagi Kuzey Kafkasyanın en büyük sosyoloğu ve aynı zamanda da en büyük devlet adamlarından birisidir. Ona Kafkasyanın Solon'u adı verilmiştir. O meydana getirdiği sosyal hayat nizamıyla yalnız Kuzey Kafkasyanın değil bütün Kafkasyanın sayıp sevdiği bir kimsedir. Çok eskiden beri mevcut olan Çerkes gelenek ve göreneklerine yeni bir şekil vermiş, onlardan günün şartlarına uymayanlarını kaldırmış veya değiştiren en iyi bir şekilde uygulanmasına çalışmıştır.

Jabagi'nin yeniden düzenlediği bu gelenek ve görenekler «Jabagi Kanunları» adıyla zamanımıza kadar süregelmiştir. Öyle ki biz buna bir nevi Kuzey Kafkaslıların ana yacası diyebiliriz. Jabagi Kanunlarının kıymet ve şümülünü şuradan anlıyoruz ki bugün geshli baskılar altında Kuzey Kafkasyada yaşamakta olan veya dünyanın geshli bölgelerinde muhacerette bulunan Kuzey Kafkaslılar hâlâ bu kanunların kuvvet derecesi sayesinde ki (Buna Kuzey Kafkaslıların yarıdılışlarında mevcut olan birçok hasletleri de eklemelidir) milli benliklerini koruyablmış ve sosyal hayat-

ları diğer toplumlar tarafından tak-
dir ve hayranlıkla izlenmiştir.

Jabagi kanunlarının özünü teş-
kil eden başlıca unsurlar şunlar-
dır (3):

- 1 — Toplum hayatında asil bir
unsur vardır ve olmalıdır da,
- 2 — Mert olan herkes aslıdır.
- 3 — Asalet için zenginlik ve ziy-
net ayrıdır.

4 — Gurur ve azamet asalet be-
lirtisi olamaz.

5 — Asalet doğruluk demektir.

6 — Savaşta kılıcı, kürsüde söz-
leriyle kendini gösteren başımızdır.

7 — Asalet hiçbir zaman aile-
den gelmez. Hizmet ve doğruluk,
zekâ ve kabiliyet bir şahsı veya aile-
yi asil yapabilir.

8 — Adet, en uygun olan şeyle-
rin uygulanmasıdır.

İşte kanunlarının özünü kısaca
belirttiğimiz Jabagi'nin toplum ve
devletin birbirlerine karşı olan gö-
revleri konusundaki görüşlerini de
şu şekilde sıralayabiliriz :

A) Toplumda disiplin ve doğ-
ruluk esas olmalıdır.

B) Devlet toplumdan doğmalı
ve daima toplumla beraber olmalı-
dır. Bölgelekle devletin görevi top-
lumun meydana getiren çeşitli un-
surların hayat ve çalışmalarını dü-
zenlemekten ibaret olmalıdır.

C) Devlet başkanı seçim yo-
luyla iş başına gelmelidir. Fakat se-
çilecek başkanın asil ve liyakatli
olması aranmalıdır.

Sağlığında örnek bir devlet teş-
kilâtı kurmayı başarabilen Jabagi-
nin bundan asırlar önce toplum ve

devlet hakkındaki görüşleri öğrenil-
dikten sonra bugünkü atom çağı-
nda hâlâ kararımlar içerisinde yü-
zen milletlerin çokluğu göz önünde
bulundurulursa, ne büyük bir dahi
olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Bütün bunlar sebebiyledir ki
Jabagi ve kanunları bütün yönleri-
le ve derinliğine ince'lenmesi gere-
ken bir konudur

Kazanoko Jabagi 1722 yılında
yine doğduğu batı Adige bölgesin-
de hayata gözlerini yummuştur

(1) Thannete: Çeşitli anlaşmaz-
lıklarda hakem rolü oynayan, fa-
kat kararı kesinlikle uygulanan yaş-
lı, fakat bilgili kimse.

(2) Vridade : O devirde yaşa-
mış olan kıymetli bir zat

(3) Jabagi ve Kanunları için bak:

1 — Dr. Vasfi Güsar Yeni Kaf-
kas Dergisi İst. 1959 sayı 18,

2 — Gn. İsmail Derkuk, Tarih-
te Kafkasya, sayfa 245.

KOCAELİDE BİR DERNEK

KURULDU

Haber aldığımızı göre 13.1.1964
tarihinde Kocaelide bir «Kafkas
Kültür Derneği» kurulmuştur. İda-
re Heyetine Muhittin Özönür, Selâ-
hattin Öneş, Ercüment Çiftçi, Neset
Çöbe, Ersoy Yılmaz, Galip Çağın,
Hayati Özer, Turan Eroğlu seçil-
mişlerdir.

Yeni idare heyetine başarılar
dileriz.

HİKÂYE

SIKILGAN YEDİĞ (»)

Yazan : *Kadir NATHO*

Altı aydanberi ilk defadır ki
Yedig, hürriyet havasını tenefüs
edecekti. O; geceyi akrabalarıyla
birlikte geçirmek üzere Vadisler
köyüne giden muhafızına henüz gü-
le, güle demişti.

Kendisini biraz ferahlamış his-
settirse de düşüncelerinin sonsuzlu-
ğu içerisinde ve hızla akışan iç gü-
düsiyle sürdüğü hayati ve içimde
bulunduğu şartların bir muhasebe-
sini yapmaktan geri duramadı:
Onuz beş yaşını dolduran bir ada-
mın, bir muhafızın kontrolü altında
tutulması onu çok üzüyordu.

Odasının ufalcık penceresinden
dışarı bakarken, gözleri yavaş, ya-
vaş, yükselerek Yedi Tepeler'e doğ-
ru uzanan beylik caddelere ilişti.
Burası Ürdün'ün başşehridir... Ağır,
ağır yürüyen deve kervanları, yükli
eşekler, koyun sürüleri, yükselen
toz bulutları içerisinde kornalarını
öğütürerek uzaklaşan lüks arabalar,
gözü üzerlerinde getiren Bedeviler,
Filistinli Fellâhlar, dağlı Dürziler,
memleketin her kösesinden akın
eden gingene ve dilenciler, Cuma
namazından sonra camiden çıkan
ve yolları tıklım, tıklım dolduran
şehir halkı. Gördükleri onun hiç te
yabancıyı değildi. Gerçekten de
Yedig burrada, Haşimi diyarında,
sekiş yıl kalmış, halkı sevmiş, ken-

di basit hayatını kendine yeter bul-
muştu.

Düşündü, taşındı; evel, bütün
bunlara rağmen bu insanlara ben-
zer bir tarafı yoktu. O, uzaklardan
hem de çok uzaklardan gelmiş, sev-
gi ve mutluluk dolu bu hayat ya-
dığayın birisiydi. Bir anda halini
unutup dalgalı hayal âleminde sız-
dıldı. Gözlerini açtığı vakit kendi-
sini daha önceleri üç ay kaldığı
Eciit - Lehem akıl hastanesinde bul-
du. NİÇİN? Arkadaşları ona acıyor,
âcıl şifalar diliyorlardı. O, bütün
bunları hatırlamıştı. Tabancası ya-
nında ve nede olsa muhafızı da şim-
dilik uzaklardaydı... Fakat bu dü-
rum daha ne kadar sürebilirdi. Büy-
le bir hayat yaşamaya değer miydi?
Bu bir tercih meselesiydi. Yine di-
şünecek ve bir karara varacaktı.
Evet veya hayır; fakat...

Şehir gözükmüyordu. Biraz ön-
ce pencere aralığından seyrettiği
canlı sahneler geride iz bırakmadan,
gecenin karanlığı içerisinde kaybo-
luyordu. Herşey birden değişmişti.
Özlenecek, uğruna ölünecek ne kal-
mıştı? Şimdi o yapayalnızdı. Kendi
içine dönecek kalbinin sesini dinli-
yecekti. Hayatın güzel olduğu da
bir gerçektir. Belkide yaşamak iste-
yecekti. Hayır, bu olamazdı. Bir-
denbire galeyana geldi, mavî gözle-
ri ateş püskürüyordu. Daha ilerisini
düşünemedi. Ufak boylu Yedig bir
anda sanki bir dev oluvermişti. He-
men geriye döndü; hızla yatağına
koştı. Yaştığının altında sakladığı
tabancayı aldı ve doldurdu. Ama
hepsi o kadar. Daha ileri gidemedi.
Çünkü hâtraları canlanmaya, ma-
zisi bir sinema şeridi gibi gözleri

TARİH

II

KUZEY KAFKASYA — RUSYA MÜCADELESİ

Yazan : İzzet AYDEMİR

(Gegen Sayıdan Devam)

Bu sıralarda Rusyada Roma-nof hanedanı iş başına geçmiş ve Çar Petro (Deli Petro) idareyi ele almıştı. Petro Siav kirliliğini gerek-

önünden geçmeğe başlamıştı. O, mazisini bir kere daha yaşıyordu: «Babası Frens KUON, halkın göz yaşları arasında, köy meydanında ipe çekiliyor; ve sonra annesi, kü-çük kardeşi ve kendisi baba ocağı evlerinden çıkarılıyor, bu yetmiyor-muş gibi kollektif çiftlikten de ko-vulluyor; artık hamısız, evsiz, bark-sız kalan anne ve çocuklar günleri-ni kaderin kucagında çile geçerek geçiriyor ve soğuk bir kış sabahı annesinin, kolları arasında küçük yavrusu olduğu halde donmuş ce-seidi ile karşılaşılıyor. Ağabeyinin ha-piste öldürüldüğünü öğreniyor ve nihayet hür bir hayat için, mucize kabilinden Rusyayı terkederék Ür-düne geliyor.»

O, düşünüyordu. Ürdün'de bu hastalık yeniden nüksediyordu. Ge-ride bıraktığını sandığı istibdat onu adını, adını kovalıyordu. Cin-net getirmesi işten değildi. Bu çok önemliydi. Çünkü cıldırınların Ame-rikaya gitmesi mümkün değildi.

Düşmanla savaşıacak kadar cenejrim yok! Dostlarına deli olma-dığını ıspat edecek gücüm kalmadı! Gayesiz ve sefi bir hayat yaşamama-

leştirmek üzere çaişmalarını hu-landırması, Kuzey Kafkasyalılar ara-sındaki birlik karşısında iş cnilarla dost geçinmeği politikasına uygun bulunmuştu. Bu hal Kuzey Kafkasya-lıların da işine yarıyordu. Sonuç olarak Arslanbey Kaytık ile Petro arasında 1707 yılında bir cılıh an-laşması imzalandı. Aynı şekilde Kı-rımılılarla da bir anlaşma yapıldı. Bu suretle memleket 30-35 sene bir-

ya değer mi? Muhafızın hala uzak-larda ve ben istediğim şeyi yapma-ğa hürdüm...

Sıkılgan Yediğ yine kendine gel-mişti. Bir kere daha gülmüscüdi. Ay-naya doğru fırladı. Esmem saçlarını itinayla taradı, kravatını düzeltti, tabancasını cebine koydu sıratle Rase-Al-An'a koştu. Burası otların ve ağaçların her zaman yeşil kaldı-ğı Kafkasya gibi bir yerdı. Orada ağacın altına uzandı. Temiz mend-i-likle genesini sıkıca bağladı. Ütüli elbisesinin soi yakasını kaldırdı, tizerine beyaz bir bez yaydı. Bu mendil kanı emecek toprağa akıt-mıyacaktı. En son yapmağı tasarla-dığı şey buydu. Onun kanı ancak Kafkasyanın topraklarını sulama-lydı. Tabancasını çıkardı, tam kal-bine nişan aldı. Kararını çoktan vermişti. O şimdi yalnız değildi.

Ertesi gün onun gültümseyen cesedi bulunduğu zaman herkes acındı. Bazıları ise ağladı. Ama hiç kimse Yediğ'i bu hareketinden do-layı kınamadı.

(*) İngilizceden Türkçeye ismet Kalgay tarafından çevrilmiştir.

sulh devresi geçirdi. Eğer Kuzey Kafkasyalılar aralarındaki bu bir-lik hareketini çok daha önceleri gerçekleştirmiş olsalardı Ruslar ve dolayısıyla kazaklar Kuzey Kafkas-yaya yerleşme imkânı bulamazlar-dı. Nitekim tam anlamıyla kökleşti-rilemeyen bu birlik 1722 de Kaza-noko Jabağ'ın, 1727 yılında da Arslanbek Kaytık'un ölümlüyle sar-sıldı. Başkaniğe getirilen Kanşava-bi, Arslanbek Kaytık'un kurduğu birliği yaşatıp, geliştirecek zaman ve imkânı bulamadı.

Çar Petro Astragan konhu Ap-raskini keşif amacıyla 1711 tarih-inde Dağıstan üzerine gönderdi. Fa-kat bu seferi başarısızlıkla sonuç-lanan Apraskın hemen hemen ordu-suz kalarak geri döndü. (14) Çar Petro bu başarısızlık üzerine uzun bir hazırlığa girişti: 22000 piyade, 5000 deniz eri, 9000 dragon (Özel surette yetiştirilmiş muharip) ve 443gemi ile Hazar denizinden; 70000 kişilik Kazak, Kalmuk ve Tatar su-varisiyle de başlarında bizzat Çar Petro ve Çariçe olduğu halde kara-dan Dağıstan üzerine yürüdü. De-niz kuvvetleri 27 Temmuz 1722 de Agraharı, 23 Ağustos 1722 de Derben'i işgal ettiler. Fakat kor-kunç bir fırtınada Rus donanması tamamen mahvolmuş, erraksız ve cephanesiz kalan Petro Derbente 3000 kişilik bir kuvvet bırakarak Astrakana, oradan da Moskova'ya dönmek zorunda kalmıştı. Rusla-rın bu başarısızlıklarında Kuzey Kafkasyalıların indirdikleri büyük darbelerin de rolü büyüktü. Bu bü-yük sefer Ruslarla Dağıstanlıları fiili olarak karşı karşıya getirmiş

oldu. Çar Petro'nun 1725 yılında ölümlü üzerine Kafkasya üzerine yö-netlenen Rus saldırıları duraklamış-tı. Ayrıca Osmanlıların, İran Şahı Nadir Şahın ve bizzat Dağıstanlıla-rın Rusları gerek askeri, gerekse politik yönden sıkıştırmalarının bir sonucu olarak Dağıstandaki Rus Kuuvetlerinin Rusya ile olan irtı-batları kesilmiş ve Ruslar 1735 yr-ında Çar Petro tarafından işgal olunan toprakları boşaltmışlardır.

DAĞIŞTAN SEFFERİNİN SO-NUÇLARI : Çar Petro Dağıstan se-ferinde gerçi başarısızlığa uğramış-tı; fakat sonuç olarak Ruslara Rus-letla planlarını bırakmıştı. Bu amaçla Kuzey Kafkasyaya geniş çapta ve süratli bir şekilde Kazak aileleri yerleştirilmeğe başlandı. Kuzey Kafkasyalılar, bilhassa Ase-tinler arasında hristiyanlığı yay-mak üzere misyonerler gönderdiler. Kazakların yerleştikleri yerlerde tutumalarını sağlamak amacıyla da askeri müstahkem mevkiiler yap-tilar. Bunlar arasında sırasıyla Kı-zilyar, Mozdok en önemli olanları-dır.

KUZEY KAFKASYALILARA GELİNCE : Rusların Dağıstana faz-laca sokulmaları, Kuban bölgesine Kazakların yerleştirilmeleri sonucu Kırmın ile bağlanlılarının kesilmesi onları bir takım tedbirler almaya zorladı. (Devamı var)

(14) Bilindiği gibi Arslanbek Kay-tıkun kurduğu birliğe he-lüz Dağıstan alınamamıştı. Bu sebeple Ruslar Dağıs-tana çekinmeden saldırdılar.

(15) Agrahan : Bugünkü Dağıstan Cumhuriyetinin başkentü. Sonraları Rus-lar buraya Petrofski, 1919 da Kuzey Kaf- Cumhuriyeti ilan olununca, Şamili Kala, şimdi ise Mahaç Kala'dır.

Öküzlerin Hikâyesi

Anlatan : ELBRUZ

Kuzey Kafkasyanın dağlık Oset-
ya bölgesinde fakir, fakat met ve
çalışkan bir köylü yaşıyordu. Köy-
lü herzamanı gibi sabahleyin er-
kenden kalkmış, tarlasına giderek
çiftini sürmeğe başlamıştı. Çift-
koştugu bir çift öküzünü yormama-
ğa gayret ediyordu. Çünkü bu öküz-
ler onun herşeyi demektir. Hayvan-
ların çok genç ve henüz bu işe pek
alışkın olmadıkları belliydi. Buna
rağmen fakir köylü büyük bir sa-
cırta hayvanlara iyi muamele edi-
yordu. Bir den tarlada eli silahlı
dört haydut belirdi. Selama dahi
lüzum görmeden:

— Arkadaş, gabuk o öküzleri
kuraya getir! Ve silahlarını köylüye
çövrirerek ilâve ettiler: Karşı koy-
ma, kurşunu yersin!

Köylü bu ani davranış karşısın-
da şaşırmış ve yüzlerinde merha-
metten eser olmayan eskiyalara kar-
şı bir kerecik olgun şansı den-
mekten geri kalmamıştı.

Yumuşak ve acındırıcı bir ses-
le :

— Ne olur öküzlerimi almayın
Çünkü onlar benim herşeyimdir.
Bütün hayatım onlara bağlı. Emin
olun evde onu doğuran bir inekten
başka hiçbir şeyim yok. dedi

Haydutlar bu yalvarmalara kah-
kahalarla gülmüşler şü cevabı ver-

mişlerdi :

— Uzatma, getir öküzleri bura-
ya! Merak etme onları doğuran inek
bir kere daha doğurur.

Öküzleri vermekten başka ça-
resi bulunmayan zavallı köylü :

— Hiç olmazsa öküzlerin bo-
yundurduğuna bana bırakın. Dedi.

Haydutlar bu söz karşısında da
gülmekten kendilerini alamamışlar
ve :

— Be adam bize öküzler lazım,
boyunduruk değil. Al onu kafana
çalı! Ve öküzleri önlerine katarak
oradan uzaklaştılar.

Fakir köylü, boyundurduğuna
emuzlayarak çabucak oradan ayrıl-
mış ve biraz ilerdeki vadide oradan
geçecek olan eskiyaları beklemeye
başlamıştı. Anlındaki tenleri silmiş,
boyundurukta gizlediği filintasını
ateşe hazır duruma getirerek bekle-
meğe başlamıştı. Biraz sonra önle-
rinde öküzler olduğu halde haydut-
ların gülmüşler dar vadiye girdikle-
ri görüldü. Tam köylünün bulun-
duğu yere gelmişlerdi ki üç el silah
sesi duyuldu. Takı takı takı! Ve üç
haydut kanlar içerisinde atlarından
aşağı yuvarlandılar. Dördüncü ve
içlerinde en genç olan haydut ise
korku içerisinde köylüye yalvardı :

— Ne olur bana kıyma! Ben
annemin bir tek evladım!

Köylü gülmüş ve ona şu ce-
vabı verdi :

— Merak etme arkadaş! Seni
doğuran ana bir daha doğurur. Ve
silahını dördüncü defa haydütün
üzerine boşalttı. Takı!

RAMAZAN TRAHÖ

Sovyetler Birliğinin Araştırma Ensti-
tüsü üyelerinden olan Hacımusaoğlu
Ramazan Traho 8 Temmuz 1964 tarihinde
âni olarak hayata gözlerini kapamıştı.
Ramazan Traho, Adige Cumhuriyeti
RSFSR (Kuzey Kafkasya) nın ŞİNCİ kö-
yünde 5 Haziran 1914 tarihinde doğmuş
olup tanınmış bir çiftçi ailesinin oğuydu.
1930 yılında Moskova'da ilsevi bitir-
miş ve yine Moskova Üniversitesine de-
vamla ve 1934 yılında Filoloji Fakültesin-
den mezun olmuştur.

1932 - 1934 yılları arasında fakülteye
devam ederken Prof. H. F. Yakovlev'e
birlikte doğu enstitüsünde çalışmış,
V.Z.I.K. SSSR nin yeni alfabe yapılması
için teşkil olunan ilim kurulunda da gö-
rev almıştır. Ayrıca Doğu ve Batı Kafkas
dillerinin öğrenilmesi için mesai sarfet-
miştir.

1934 - 1941 yılları arasında Kuzey
Kafkasyada Maykop İlimi Araştırma Ens-
titüsünde görev almış ayrıca yine May-
kop liseslerinde Rus dili ve edebiyatı ders-
leri öğretmeniği yapmıştır. 1941 Ağustos-
unda Rus ordusuna çağrılmış istihkam
taburunda görev almış, 1942 yılında bu
taburda çalışırken Almanlara esir düş-
müş, bir müddet sonra da Almanlar ta-
rından serbest bırakılmıştır.

1945 Şubatında Berlin den Avusturya-
ya geçmiş ve orada bir mobil fabrikasın-
da çalışmıştır.

1948 - 49 yıllarında İRO (ÜÜRZBURG)
da kamplarda bulunan müslümanların
yaşayışları ve bunların Almanyadan baş-
ka memleketlere göç işleriyle ilgili ga-
lısmalarda bulunmuştur.

1949 yılında vatandaşları olan bir kir-
sım Kuzey Kafkasyalı ile birlikte Türki-

ye'ye gelmiş, Türk vatandaşlığına kabul
olunmuş ve bu arada Ankara Dil Tarih,
Coğrafya Fakültesi Filoloji bölümü imti-
hanını vermiştir.

1951 yılında ise tekrar Almanya'ya
dönerek Münih'e yerleşmiştir.

1951 - 1954 yıllarında Rusça, İngilizce
ve Türkçe yayınlanan «Kafkas» dergisin-
de devamlı olarak çalışmış, ayrıca Bon-
şehirdeki Prof. Dr. H. Deetersa ve Ins-
burg Üniversitesindeki Prof. Dr. Knob-
lohanın Adige, Kabartay ve Çerkesçe-
den Almancaya İlgatlerinin hazırlanması
sirasında adı geçen Profesörlerin asis-
tanlığı yapmıştır. Sovyetler Birliği
Öğrenme Enstitüsünün Amerikan Sesi
ve Hürriyetin Sesi radyolarının yayımla-
rını idare etmiştir.

1954 yılında ise Sovyetler Birliğini Öğ-
renme Enstitüsünün kadrosuna alınmış,
başlangıçta «Vestnik», «Kafkas Sporlık»
ve diğer dergilerin, bu arada Enstitüce
çıkartılan Arapça dergilerin yayın müdür-
lüğüni yapmıştır. Traho ayrıca birçok il-
mi eserlerin yazarlığı, Sovyetler Birli-
ğinin Kuzey Kafkasya hakkında güttük-
leri siyaseti, Kuzey Kafkaslıların dil,
tarih ve edebiyatlarını inceleyen yazılar
yazardı.

O, «Kuzey Kafkasya 1955», «Çerkesi
1956» adlarında iki kıymetli eser yayı-
lamıştır. Son zamanlarında birçok eser-
ler yayınlamak üzere hazırlıklarda bulun-
muş fakat ömrü bunları tamamlamasına
yelmemiştir.

Merhum: milletini, onun mazisini, ge-
leceğini çok düşündü, Kuzey Kafkasyalı-
ların birlik ve beraberlikleri için gaba
gösterirdi. Çerkeslerin hürriyeti onun
idealiydi. Bütün Kuzey Kafkaslıların,
Amerikanın ve yakın doğu milletlerinin
sevdiği ve hürmetli kazanmıştı.

O, kendi milletini seven ve milletine
bağlı olan, milletin saadet ve hürriyeti
için savaştan, gelenek ve göreneklerine
bağlı, idealist insanlara örnek bir vatan-
sever olarak kalbimde yaşayacaktır.

Not : Bu yazı Almanya'nın Münih şehrin-
de yayınlanan NASCHE OBSCHTSCHEE
DELO adlı derginin Ağustos 1964 sayı-
sından alınmıştır.

ETNOĞRAFYA

KUZZEY KAFKASYA'DA

YAŞAYANLAR
VE DİLLERİ

Yazarlar :

Bernard GEIGER, A. H. KUIPERS,

Tibor HALASI-KUN,

Karl H. MENGES

Columbia Üniversitesi

1959

Mouton J. Co. S - Gravenhage

Türkiye çeviren :

Yıldız Okyay TILFİJ

Aşağıda verilen malumat Kafkasyanın hali hazırda bugünkü Linguistik durumuna dayanmaktadır. Bu özeti esası Kafkasya hakkında Columbia Üniversitesi Human Relations ARCA Files of HRAF subcontractor's Monograph The Caucasus (1956) py 417-502 yazarıntın her biri kendi sahalarının içine giren mevzuu incelemiştir. Bu suretle Kafkas mevzuu Dr. Kuipers, Hind - Avrupa mevzuu Dr. Geinger ve Dr. Kuipers incelemiştir.

Genetic - Linguistic görünüm

Kafkas (Paleocaucasian, İbero-Caucasian) dilleri:

I — Güney Kafkas (Kartvelian, İberian) branşı, Gürcüce, Mingrelo-Lazca, Svan'ca.

II — Kuzey Batı Kafkas'ca (Batı Kafkasca, Abasso-Kertetan, Pontic branşı: Abkhaz, Ubiikh ve Çerkesce.

III — Kuzey Doğu Kafkas'ca (Doğu Kafkasca, Çeçeno-Lezgece, Çeçeno - Dağıstanca, Kaspiyan) branşı.

1 — Vainakh (Kuzey merkezi Kafkas) grubu. Çeçen - İnguş, Bats.

2 — Avaro - Ando - Dido grubu: (a) Avar'ca, (b) Andi tali grubu, Andi, Botlikh - Godeberi, Karata, Bogulal, Tindi, Chamalal, Akhvakh. (c) Dido tali grubu Khvarshi Dido, Kapucha - Khunzal - Khunzal - Gimukh (d) Archi.

3 — Lak - Darguva grubu, Lak ve Dargua dialektleri Dargua, Kartak, Kubachi.

4 — Samur grubu, Lezgece, Agul, Rutul, Tsakhur, Tabasaran, Budukh, Dzhek.

5 — Khnolug.

6 — Udi.

Hind Avrupa (Indogermanic, Aryan) dilleri :

I — Ermenice,

II — İrani branş.

1. Doğu (veya kuzey) İrani Osetee.

2. Batı İrani (a) Kuzey grubu (Tlaysh), (Kürdce, (b) Güney grubu Tat.

Altık diller :

I — Türkçe (Tatar, Müslüman) branşı (1) Oğuz grubu, (a) Batı Oğuzca, Azeri, Karapapak, (b) Doğu Oğuzca Türkmen. (2) Kıpçak grubu: Kumuk, Nogay, Karagay, Balkar.

II — Mongol branşı, Batı grubu: Kalmuklar.

Not : Herhangi bir yanlışlığa sebebiyet vermemek için kitaptaki özel isimler aynen yazıldıkları gibi alınmıştır. Buna göre Ch-q, İa-y, Sh-ş, Y-i, C-k olarak okunmaktadır.

ÇERKESLER

İsim: Kenidlerine verdikleri isim - Adigehe, İngiliz varyantları: Circassians, Cherkess. Rusların verdikleri isimler: Cherkessy (tali kol-lara da bak). Abkhaz: Azkua, Oset: Kösgon, hepsine birden Köşög (bil-hassa Kabardeyler için kullanılır) Gürcüler: Çerkesi.

Kabardeylerin nüfusu :

1897 de 98,561 (Rus nüfus S. göre)
1926 139,925 (")
1939 164,106 (")

Diğer Çerkesler :

1897 de 46,286 (Rus nüfus S. göre)
1926 65,270 (")
1939 87,943 (")

1945 Türkiye nüfus sayımına göre Türkiye'de Çekesçenin 166,691 kişi tarafından konuşulduğu gösterilmiştir. (Çerkesler, evlerinde kullanılan milli dillerini korku ve yarılan baskı yüzünden tam açıklayamamışlar ve bu yüzden bu istatistik gerçek sayıyı vermemektedir.

MEVKİ :

I — Yukarı Çerkesler (Kabardeyler), Malkar, Baksan, Çesek ve merkezi Kafkas dahil yukarı Terek nehirleri havzaları (Büyük Kabarda. Terek'in doğusunda kalan küçük bir bölge (Küçük Kabarda): Bu bölgeler Kabardey ASSER'i meydana getirirler. Aynı zamanda Çerkes A.O. ya dahil olan yukarı Kuban ve Zelenchuk nehirlerinde de vardır. Mozdok etrafında ve Adige A.O. nun diğer kısmında ufak gruplar mevcuttur.

BESLENEY : Çerkes A.O. da :

İki grup mevcuttur: Besleney ve Bakozil. (Krasnodar Uspenskiy rayonunda iki köy: Kurgovskoe ve

Korovskoe. Adige A.O. da iki köy: Khodzih ve Uliap.

2 — Aşağı Çerkesler: Kubanın aşağı, orta kısmın güneyinde ve LABA ve BELAİA havzalarında. Bunlar Adygei A.O. meydana getirirler (geçitli kabilelerden meydana gelmişlerdir). Aynı zamanda TUAP-SE'nin güney doğusunda ve TAMAN yarım adasında SUVOROVO-CHERKESKİİ de mevcuttur (Şapsığ). Daha ufak gruplar Kuzey Batı Kafkasya'ya yayılmış olup, Armavir de oldukça kalabalıktır.

Türkiye, Suriye, Ürdün, Filistin ve Irak da büyük sayıda Çerkes yaşamaktadır.

DİL

Çerkes dili (Adyghebeze), (Abkhazca) ve (UbiKhce) ile birlikte Kafkas dilinin kuzey batı grubuna dahildir. Yukarı ve aşağı Çerkesçe iki esas dialekte ayrılmakta, her ikisinin de edebi dilleri mevcuttur. «Kabardinski» veya «Kabardino-Cherkeski» ve «Adygeiski İayk» sonuncu Temirgoi dialektine dayanır. Armavir şehrindeki Ermeniler tarafından bir aşağı Çerkesçe dialekti kullanılır.

TALI GRUPLAR

İki esas dialekt grubu vardır. Yukarı Çerkesce (Kabardayca ve Besleneyce) ve Aşağı Çerkesçe (veya Kiakh, subdialektleri Bjezug-Temirgoy «sonuncuya Çemguuy de denir» Şapsug ve Abzakh). Ruslar Adygei A.O. daki Çerkeslere «Adygetsiy, Cherkess» A. O. dakilere «Cherkess Kabardian A.S.S.R. dekilere «Kabardintsiy» demektedirler. Eski kabile isimlerine dayanır. (Devamı var)

UNUTAMIVACAĞIMIZ GÜNLER

- 1.7.1952 MÜNİHTE SERBEST KAFKASYA ADLI DERGİ YAYINA BAŞLADI.
- 6.7.1957 HITİT ALIMI PROF. MESZAROŞ GULYANEVYORKTA ÖLDÜ.
- 8.7.1964 MUSA KUNDUK VE BERABERİNDEKİ KUZEY KAFKASYALILAR GÜRCİSTAN YOLUYLA TÜRKİYEYE GÖÇE BAŞLADILAR.
- 9.7.1810 RUSLAR SOHUM VE DOLAYLARINI İSTİLA YA BAŞLADILAR.
- 10.7.1952 ŞEYH MUHAMMED ZAHİD GÜSAR KAHRİREDE VEFAT ETTİ.
- 14.7.1934 BELÇİKADA BÜRÜKSELDE KAFKAS KONFERANSYONU MİSAKİ İMZALANDI.
- 25.7.1945 ARALARINDA 195 KUZEY KAFKASYALININ BULUNDU. ÇÜ BİR KISIM MÜSLÜMAN MÜLTECİ SARACOĞLU HÜKÜMETİ TARAFINDAN ZORLA RUSYAYA İADE EDİLDİLER. *Serkae tarihçisi ve Bilim adamı!*
- 26.7.1963 KUZEY KAFKASYALI İLİM ADAMI PROF. AYTEK NAMITOK İSTANBULDA VEFAT ETTİ.
- 27.7.1722 RUSLAR AĞRAHAN (ŞAMİL KALAL) ŞEHRİNİ ZABETTİLER.
- 23.8.1722 DERBENT ŞEHRİ RUSLAR TARAFINDAN İSTİLA OLUNDU.

TARAS SHEVCHENKO

1814 - 1848

Amerikanın başkenti Vaşing- Ayzenhover kısa fakat mânâlı bir tonda 27 Haziran 1964 tarihinde konuşma yapmış, hür olmayan milletleri hürriyetleri için mücadeledeye çağırmıştır. Heykelin sarı mavili reni muazzam bir kalabalık huzurunda yapılmıştır. Bu hür topraklarda yaşayan Ukraynalılar, 40 mil-yonluk bir kitleyi temsil eden bu şairin heykelinin açılış gününü adeta bir bayram havası içinde kutlamışlardır. Törende Amerikan es-

Ayzenhover kısa fakat mânâlı bir konuşma yapmış, hür olmayan milletleri hürriyetleri için mücadeledeye çağırmıştır. Heykelin sarı mavili örtüsü bizzat Ayzenhover tarafın-dan açılmıştır. Truman ise heykeli kurmakla görevli komitenin şerefi üyesidir. Amerikan basını bu olayı «Hürriyetin yeni sembolü» olarak vasıflandırmıştır.

Taras Şevçenko kimdir? Bu ki cumhurbaşkanları Ayzenhover zat 19-cu asrın; Ukraynada en ileri ve Truman'da bulunmuş; yüzbün gejen yazarlarındandır. O, daima kişinin katıldığı açılış töreninde 19. cu asrın istilâci Rus çarlarını

"When shall we get ourselves a Washington
to promote his new and righteous law?
But someday we shall surely find the man!"
TARAS SHEVCHENKO—1848

"Калин нежденось Вашингтона
З новым і праведним законом?
А джнекось такі коняч!"

Şevçenko'nun Vaşington'da dikilen heykeli

yermiş, bütün milletlerin buğünün tuluğmanıdır. O, bu şiirinde Kuzey aktüel problemi olan «Hürriyet için» istilâçılara karşı mücadeleye atılmalarını istemiştir.

Taras Şevçenko'nun Kuzey Kafkasyalları arasında da yeni büyük-

tür. O Kuzey Kafkasyalları can-dan seven, onların istiklâl dâvalarını bütün gücüyle savunan, birçok Rus ve Ukraynalıların aksine, Rusya'daki bütün milletlerin kendi mukadderatlarını kendilerinin tâyin etmelerini istemesine inanarak birisiydi. Onun 1845 yılında Rus istilâçılara karşı kendini savunan «KAFKASYA» adlı uzun şiirinde, Kuzey Kafkasyalları ögen satırları hâlâ unu-

Biz Kafkaslar geçen asırdaki dostumuz Taras Şevçenkoyu hür-mele anmaktayız.

ÇEŞİTLİ HABERLER

Emalick Köyü Gececi : Bolu'nun Elmralık Köyünü Kalkındırma Derneğinin davetlisi olarak Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği 11 Temmuz 1964 tarihinde özel bir otobüsle köye bir gezi tertiplenmiştir. Folklor Ekibimizle Düzce ve Ankaradan gelen misafirlerin katıldığı ve sabaha kadar devam eden gece muhtesem olmuştur.

Derneğimiz köy halkına ve Dernek Başkanı Dr. Ali Cemil Tanzok'a gösterdikleri yakın ilgiden dolayı teşekkür eder.

Maykop'ta yeni bir eser bulun-du : Kuzey Kafkasya'nın Adige muhtar bölgesinde yapılan bir kazı esnasında küçük ve üzerindeki yazısı Okunamayan bir taş levha meydana çıkarılmıştır. Levha üzerindeki yazı Okunmak üzere Leningrat'a gönderilmiş, Kafkas epigrafı T. F. Turganinov tarafından açıklanmıştır. Levha üzerindeki yazı çok eski devirlere ait orijinal bir FİNİKE yazısıdır. FİNİKE yazısının Okunmasına karşılık Abhazca izahattan durum anlaşılıyor. Bu olaydan sonra gecenlerde Suhum'da (Abhazyada bir şehir ismi) Nart hikâyelerini incelemek üzere toplanan uluslararası ikinci ilim kongresinde, Prof. Turganov tarafından bu levha üzerindeki yazı hakkında açıklama da bulunmuştur. Levha üzerindeki bu yazı milattan önce 12 - 13 üncü asra

aittir. Abhazcadır ve Sovyet Rusya'da şimdiye kadar bulunan en eski yazılı vesikadır. Akademi üyesi T. Meşanikov ve V. Struve'ye göre (İkisi de Leningratlıdır) Maykop'taki bu keşif, çok eski çağlarda FİNİKE denizcileriyle kıyı Kafkasları arasında dokumacılık üzerine ticari münasebetlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Not: Maykop, Abhazların (Abazaların) en eski şehirlerindedir. Maykop; Miye - Kuape = Erima vadisi demektir.

EVLİENENLER

Avukat Mahmut Marşan ile Üsküdar Kız Enstitüsü öğretmenlerinden Zülfiye (Naşko) Bağmuk'un 18.1964 tarihlerinde Kadıköy Evlen-dirme Dairesinde evlendiklerini memnuniyetle haber aldık. Evliliği ve ailelerini tebrik eder, kendilerine saadetler dileriz.

**

İstanbul Kafkas Kültür Derneği üyelerinden olup da bir şüreden-beri Almanya'da çalışmakta olan kıymetli hemşerimiz Yahya Özkan'ın, yönetim kurulu üyesi sayın Hasan Yurdakul'un baldızı bn. Feride ile 22.8.1964 tarihinde evlendiklerini ve bir hafta sonra Almanya (Münih) ya gittiklerini öğrendik. Pek sevdiğimiz iki aileyi tebrik eder, gençlere sağlık ve saadetler dileriz.

Düzce Kafkas Gececi Yapıldı :

Düzce Kafkas Yardımlaşma Derneğinin tertiplediği Kafkas Gececi Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği ve İstanbul'dan gelen bazı arkadaşların iştirakıyla 25.7.964 tarihinde Halk Eğitim Derneği salonunda yapılmıştır. Çok kalabalık bir topluluk tarafından izlenen gece geç vakitlere kadar neşe içerisinde devam etmiştir.

Dernek Kongresi Yapıldı: Düzce Kafkas Yardımlaşma Derneğinin ilk genel kurulu 24.8.964 tarihinde yapılmış, kongre başkanlığına Yaşar Batu getirilmiş ve seçimler sonunda yeni Yönetim Kurulu aşağıdaki zevattan meydana gelmiştir.

Yeni Yönetim Kurulu: Rıza Devrim, Cevat Ünlü, Sabih Özбек, Fahrettin Altındağ, Metin Aydın, Burhan Batur ve Faruk Hizal.

Derneğimiz yeni yönetim kurulu-na başarılar diler.

PROF. GEORGE DÜMEZİL TÜRKİYE'DE

Faris Sorbon Üniversitesi İndocööröpeen kürsüsü profesörlerinden sayın Prof. George Dümezil çok sevdiği ve üzerinde birçok eserler yazdığı Kafkas ve Çerkes dilleri hakkında incelemelerde bulunmak üzere İstanbul'a gelmişler, oradan Man-ya'sa geçerek Hacı Yakup Köyünde 15 gün kalarak Temmuz sonlarında İstanbul'a dönerek incelemelerini burada devam ettirmişlerdir. Kendilerine başarılar dileriz.

ÜRDÜNDE

Ammandan bildiriliyor: 23 Temmuz 1964 Perşembe akşamı Ammandaki Çerkes Cemiyetinin lokasında çok kalabalık bir seyircinin katıldığı bir gece düzenlenmiştir. Bu gece için Ürdündeki Çerkes Yardım-laşma Derneğinin Süveyleh, Ruseifa ve Vadisier'deki şubeleri de büyük bir çalışmaya göstermiş, «Cenneten Dönüş» adlı bir piyes temsil edilmiş ve folklor ekibinin millî Kafkas oyunlarını başarıyla icra olunduktan sonra gece geç saatlerde sona ermiştir.

**

Ammandaki Çerkes cemiyetinin Süveyleh'teki şubesi tarafından, Çerkesçe öğrenim yaptırılmak üzere teşebbüse geçmiştir. Cemiyetin ayrıca Ceraş ve Zarka'da birer şube açmak üzere olduğu bildirilmektedir.

Kafkasya Dergisine teberruuda bulunan hemşerilerimiz :

Kayseri'den A. Hacı	25 TL.
Ağrı'dan K. Berzeg	40 TL.
İstanbul'dan H. Atlı	25 TL.
Amerikadan isminin yazılmasını istemeyen bir hemşeri	30 TL.
Yekün :	120 TL.

Dergimiz adına hemşerilerimize teşekkür ederiz.

AÇIK TEŞEKKÜR

Dergimizin yayın hayatına atılması gerek mektup ve gerekse şifaaen tebrik eden bütün okuyucularımıza teşekkür ederiz.

ARAMIZDAN AYRILANLAR

Ramazan Traho'yu kaybettik :

Kuzey Kafkasyanın yetiştirdiği değerli siyaset ve ilim adamlarından ve dergimiz yazarlarından kıymetli hemşeri ve dostumuz Ramazan Traho, 9.8.964 tarihinde Almanyanın Münih şehrinde âni bir kalb krizi sonucu vefat etmiştir.

Kuzey Kafkasya milli merkezinin en çalışkan üyelerinden, idealist hemşerimizin bu âni ölümü, gerek Kuzey Kafkasya milli merkezi, gerekse bizler için telifisi imkânsız bir kayıptır. Ölümü birgök Avrupa gazetelerinde teessürle bildirilen merhumun tercümei halini dergimizin bu sayısında yayınlıyoruz.

Merhuma Tanrıdan rahmet ve yakınlarına da başsağlığı dileriz.

Elbert Hodar'da vefat etti: Almanya'daki (Hürriyetin Sesi) radyosunun yayın şefi Kuzey Kafkasyalı Elbert Hodar (Asetin)'in da 21 Temmuz 1964 tarihinde vefat ettiği teessürle öğrenilmiştir. Merhuma rahmet ve yakınlarına başsağlığı dileriz.

Hacı Polat vefat etti : İstanbul Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Hacı Polat Nokhçu, 23 Haziran 964 tarihinde uzun zamaandanberi geçirdiği kan kanserinden İstanbul'da vefat etmiş ve Feriköy mezarlığına gömülmüştür. Ailesine akrabalarına ve dernek üyelerine başsağlığı diler, rahmetle anarız.

MEVLIT

Almanya'nın Münih şehrinde vefat ettiklerini teessürle bildirdiğimiz Ramazan Traho ve Elbert Ho-

dar için İstanbul'daki dost ve yakınları tarafından 23 Ağustos 1964 tarihinde bir mevlit okutulduğu memnuniyetle öğrenilmiştir.

AÇIK HABERLEŞME

Bundan böyle bu sayfamızda okuyucularımızın mektupla soru-dukları çeşitli soruları cevaplayacağız. Bütün okuyucularımız, Kuzey Kafkasya ile ilgili olmak şartıyla öğrenmek istedikleri şeyleri bize soru-dukları takdirde kendilerine bu sütünlarda cevaplar verilecektir.

OKUYUCULARIMIZIN MEKTUPLARINA CEVAPLAR :

Sayın Mahir Çağatay (Değirmisaz): Mektubunuzu aldık. İlgili yazınızın yayınlaması için yazınızın yeniden daktilo edilmesi gerekiyor. Ötümüzdeki sayımızda ümit ediyoruz. Emek ve ilginize teşekkürler.

Baturay Özbek (Antalya): Akrostiş şiirinizdeki teknik çok zayıf. Daha kısa ve özül şiirler yazmaya gayret edin. Şiirinizde lirizm ve incelik noksan. Yazmadan önce çok okumanızı tavsiye ederiz. Yeni şiirlerinizi bekleriz. İlginize teşekkür. Nihai Özbek (Antalya): Çerkesler hakkındaki yazımızda ifade düzgün. Yalnız bu konuda çok daha ilmi yazılar yayınlanmış olduğundan yazınızı yayınlamıyoruz. Yazılarımızda materyal göstermeğe ve daha az ilmi olanlarını seçmeğe gayret edin. Meselâ göndereceğinizi bahsettiğinizi «Çerkeslerle Osmanlıların karşılaşmaları ve bilhassa Ata Sözleri bizim için çok önemli. Yazılarınızı daktilo ile ve kâğıdın bir tarafına yazınız. Çalışmalarınızı tebrik ederiz.